

VARHA/24010/02.01.00/2024

Varsinais-Suomen hyvinvointialue

HE 109/2024 vp

PL 52

20521 Turku

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt Varsinais-Suomen hyvinvointialueelta kirjallista lausuntoa koskien valtion talousarviota vuodelle 2025. Varsinais-Suomen lausunnossa todetaan ensin tiivistetysti hyvinvointialueita koskevat talousarvioehdotukset. Tämän jälkeen asiakirjassa esitetään Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kannanotot lausuntona valtion vuoden 2025 talousarvioehdotukseen.

Hyvinvointialueiden rahoitus valtion vuoden 2025 talousarvioehdotuksessa

Valtion vuoden talousarvion 2025 lähtökohtana on maltillinen 1,7 BKT:n kasvu. Talouden odotetaan toipuvan taantumasta. Vuonna 2025 julkisen talouden alijäämän odotetaan pienenevän ennusteen mukaan 3,2 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuodelle 2024 arvioidusta 3,7 prosentista.

Hyvinvointialueiden yleiskatteiseksi rahoitukseksi ehdotetaan kansallisesti 26,2 mrd. euroa. Hyvinvointialueiden rahoituksen määrän kasvu on n. 2,2 mrd. euroa v. 2025. Vuoden 2025 siirtymätasausten vaikutus rahoitukseen on n. -67 milj. euroa. Rahoituksessa on huomioitu hyvinvointialueille vuonna 2023 siirtyneitä tuloja ja kustannuksia tasaavan vuoden 2024 talousarviossa päätetyn kertaerän poistuminen -531 milj. euroa, potilasasiavastaavista ja sosiaaliasiavastaavista annetun lain kertaluonteisten kustannusten poistuminen -350 000 euroa, tahdosta riippumattomassa psykiatrisessa hoidossa olevien potilaiden oikeusturvaa parantaneen mielenterveyslain muutoksen kertaluonteisten kustannusten poistuminen -310 000 euroa ja vanhemmuuslain muuttamiseen perustuneen kertaluonteisen rahoituksen poistuminen -35 000 euroa.

Saman aikaisesti valtion talousarvioon sisältyy hyvinvointialueiden rahoitukseen kohdennettuja säästöjä 288,5 milj. euroa.

Säästötoimina on huomioitu:

- hoitotakuun pysyttäminen 14 vuorokaudessa ja edelleen muuttaminen kolmeen kuukauteen 121,2 milj. euroa
- terveydenhuollon asiakasmaksujen korottaminen 150 milj. euroa
- ikääntyneiden ympärivuorokautisen hoivan henkilöstömitoituksen keventäminen 0,6:een 45 milj. euroa
- lastensuojelun jälkihuollon ikärajan lasku 23 vuoteen, säästövaikutuksen kasvu 12 milj. euroa
- ajokorttitarkastusten rajaaminen palveluvalikoiman ulkopuolelle 5 milj. euroa
- lastensuojelun henkilöstön sijaisten kelpoisuusvaatimusten joustavoittaminen 2 milj. euroa

Säästöjen lisäksi lisäyksinä on huomioitu:

- vammaispalvelulain soveltamisalan muuttaminen 24,8 milj. euroa
- lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden vahvistaminen (terapiatakuu) 22,2 milj. euroa.
- pääministeri Orpon hallituksen toimia edeltäneiden säädösmuutoksien rahoituslisäys 17,1 milj. euroa sekä oikaisut rahoitukseen 0,6 milj. euroa.

Valtio talousarviossa on varattu lisäksi valtionavustuksia ja muita korvauksia n. 243 milj. eurolla. Tästä terveydenhuollon ja sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen ehdotetaan 40 milj. euroa, jossa on lisäystä edelliseen vuoteen 5 milj. euroa.

Hyvinvointialueiden rahoituslain mukaisesti hyvinvointialueilla on oikeus saada valtiolta lisärahoitusta se määrä, joka on tarpeen sosiaali- ja terveyspalvelujen ja pelastustoimen palvelujen turvaamiseksi, jos rahoituksen taso muutoin vaarantaisi perustuslaissa turvattujen sosiaali- ja terveyspalvelujen tai perusoikeuksiin liittyvien pelastustoimen palvelujen järjestämisen. Tarkoitusta varten ehdotetaan 1 milj. euroa.

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kannanotot

Hyvinvointialueiden kustannusten kasvu on ollut kansallisesti voimakasta koko niiden olemassaolon ajan. Alueiden kustannuksia on kasvattanut erityisesti yleiseen inflaatiokehitykseen liittyvä hintojen nopea nousu sekä suuret palkkojen sopimuskorotukset ja palkkaohjelmien henkilöstömenojen nostot. Sote-alan palkkataso on noussut yleistä ansiotasoa nopeammin. On lisäksi huomioitava, että hyvinvointialueiden käynnistäminen on vaatinut tavanomaista suurempaa resurssointia. Muutoskustannuksia on syntynyt palkkojen osittaisten harmonisointien lisäksi mm. palvelujen ja hallinnollisten toimintatapojen erilaisuuksista sekä tietojärjestelmien yhtenäistämisestä. Nämä vaikutukset ovat näkyneet Varsinais-Suomen hyvinvointialueella, jossa lähtötilanne oli kuntien perintönä monilta osin pirstaleinen. On lisäksi todettavissa, että kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon irrottamista hyvinvointialueille ei voida pitää onnistuneena. Hyvinvointialueiden rahoitustaso jäi hyvinvointialueiden perustamisvaiheessa liian alhaiselle tasolle. Samanaikaisesti moni Suomen kunnista teki ilman sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuuta ylijäämäisen tuloksen.

Taulukko 1. Hyvinvointialueiden rahoitus, taloussuunnitelmat ja menopainelaskelmat 2023-2025 (VM:n muistio 8.5.2024)

Vuosi	Yleiskatteellinen hyvinvointialueiden rahoitus (mrd. €)	Alueiden korjatut taloussuunnitelmat (nettolaskelmat, mrd. €)	Menopainelaskelmat ilman sopeutustoimia (nettolaskelmat, mrd. €)
2023	23,2	24,5	24,5
2024	24,1	24,9	25,8
2025	26,2	25,0	26,9

Hyvinvointialueiden yhteenlasketut alijäämät oli vuonna 2023 yli 1,3 mrd. euroa ja ennusteiden mukaan alijäämät ovat samaa suuruusluokkaa myös vuonna 2024. Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kumulatiivinen alijäämä vuosilta 2023 ja 2024 on muodostumassa n. 300 milj.

euroksi. Alijäämien kattaminen lainmukaisesti Varsinais-Suomen hyvinvointialueella vuoden 2026 loppuun mennessä on epärealistista ilman, että palvelujen järjestämisvastuut vaarantuisivat.

Varsinais-Suomessa sosiaali- ja terveydenhuollon tarvevakioidut kustannukset on arvioitu THL:n toimesta Suomen toiseksi pienimmäksi. Yksi syy Varsinais-Suomen hyvinvointialueen talouden vaikeaan tilanteeseen on voimassa oleva hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmään sisältyvä siirtymätasausjärjestelmä. Varsinais-Suomi on saanut vuosina 2023 ja 2024 yhteensä 182 milj. euroa vähemmän rahoitusta, mitä sille kuuluisi väestön palvelutarpeen mukaan. Mikäli mukaan tarkasteluun otetaan vielä vuosi 2025, nousee siirtymätasauksesta syntyvä rahoitusvaje yhteensä 269 milj. euron suuruiseksi. Huomionarvoista on, että Varsinais-Suomen hyvinvointialue ei tule koskaan saavuttamaan, siirtymäkauden jälkeenkään tilannetta, jossa rahoitus noudattaisi väestön palvelutarpeeseen perustuvaa valtionrahoituksen peruseriaa.

Hyvinvointialueiden alijäämistä, alueiden taloussuunnitelmista sekä menopainelaskelmista on selvästi pääteltävissä, että valtion rahoitus ei ole ollut riittävällä tasolla suhteessa hyvinvointialueita koskeviin palvelujen järjestämisvelvoitteisiin. Epäsuhta julkisen sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän kattavuuden ja rahoituksen välillä on ilmeinen.

Vuoden 2025 valtion talousarvioon sisältyvät palvelujärjestelmän uudistamistoimenpiteet eivät muuta merkittävästi hyvinvointialueiden taloustilannetta. Hyvinvointialueiden talouden näkökulmasta muutokset ovat jokseenkin merkityksettömiä, koska velvoitteiden keventämisen rinnalla kevennetään myös hyvinvointialueille myönnettävää rahoitusta. Säästöjen toteutuminen kansallisella tasolla edellyttää, että hyvinvointialueet myös tosiasiallisesti päättävät talousarvioon sisältyvien säästöjen toimeenpanosta. Yleisesti voidaan todeta, että valtion talousarviossa esitettyä 26,2 mrd. euron rahoitusta hyvinvointialueelle voidaan pitää alimitoitettuna. Vuosittainen lisätarve valtion rahoitukselle voidaan arvioida reiluksi 1 mrd. euroksi. Tämä lisärahoituksen tarve voi pitkällä aikavälillä vähentyä, jos hyvinvointialueet onnistuvat omissa talouden tasapainottamisen suunnitelmissaan. Hyvinvointialueiden talouden tasapainottamiseen liittyvät suunnittelemat ja osin jo toimeenpanovaiheessa olevat muutokset vaikuttavat talouteen kuitenkin vasta pidemmällä aikavälillä.

Valtion talousarvioehdotuksessa on varattu hyvinvointialueille 1 miljoonan euron määräraha, jolla turvataan erityisen vaikeassa tilanteessa olevien hyvinvointialueiden palvelujen järjestämisvastuun toteutumista. Tosiasiallisesti tällä 1 miljoonan euron määrärahaalla valtio ei pysty varautumaan vaikeuksissa olevien hyvinvointialueiden lisärahoitukseen.

Yksityiskohtaisemmin valtion vuoden 2025 talousarviosta halutaan tuoda esille perusterveydenhuoltoon osoitetut säästötoimenpiteet. Perusterveydenhuollon hoitotakuun muuttaminen 14 päivästä kolmeen kuukauteen voidaan pitää ongelmallisena. Myöskään terveydenhuollon Kela-korvausten määrärahalisäykset vuonna 2024 eivät ole parantaneet julkisen perusterveydenhuollon asemaa. Perusterveydenhuollossa kyse on kansalaisille erittäin tärkeästä palvelusta, jonka huonoa tilannetta on pyritty parantamaan aikaisemmin useampien hallitusten ajan. Varsinais-Suomessa palvelujen saatavuus perusterveydenhuollossa on parantunut. Vaarana on, että säästötoimien takia palataan aikaisempaan perusterveydenhuollon heikon ja eriarvoisten palvelujen saatavuuden tilanteeseen. On myös syytä huomioda, että pitkittynyt hoitoon pääsy voi monissa tapauksissa lisätä kustannuksia vaikeutuneiden sairaustapausten takia pitkällä aikavälillä vaativimmissa palveluissa.

Valtion talousarviossa on ennakoon vähennetty 150 milj. euroa asiakasmaksujen korotusten seurauksena. On kuitenkin todennäköistä, että hyvinvointialueet eivät saa nettomääräisesti kerättyä asiakasmaksuilla leikkausta vastaavaa tulokertymää, vaikka se noudattaisi asiakasmaksuasetuksen maksimitaksoja. Asiakasmaksuasetuksen tehtävät muutokset heikentävät osaltaan rahoitustilannetta.

Muilta osin talousarviossa esitetyt säästötoimet ovat perusteltuja valtion talouden tasapainottamiseksi, vaikkakin on todettavissa, että säästöjen myötä palvelut jonkin verran heikkenevät ja hyvinvointialueiden yleinen taloustilanne ei säästötoimen takia parane.